

هەر بابەتە و ئاورپگ (چاپەمەنی ئەدەبی مندالان)

سەدرەدین نوورەدین ئەبویەکر

(۱ - ۲)

راستنوسى و كورتبىرى و پروون دەربىرى و ئاسانكارىدا، پوخت و بى كەموكورتى بن، كەچى ئەوھى ئىستا لە لای خۆمان دەبىسەن، پىچەوانەبە، ھەلەو پەلەى زۆرمان ھەبە.

تەبىنى و ھەلە و ناتەواوئىبەكان لە چەندىن گۆشار و بلاوكر اوھ جۆرەجۆرەكانى مندالان وەك نمونە «مشتىك نمونەى خەروارىكە» دەخەبە بەرچا. ئەوانەى ناویان نەھاتووھ بى پەلە نەن، ئەوانەبەش كە ناویان دىنەن زۆرتەن ھەلەیان نەبە، بەلكو رەنگە لەوانى دىكە باشتەرى بن، ھەركەسىك كارىكات ھەلەى دەبەت، ديارىكردى پەلە بە مەبەستى جوانكارى، ئەركى گەلەز و زارۆك دۆست و دلەسۆزانە، نەك تانە و تەشەرە. تەبىنىبەكانىش تاكەكەسى و پىژەبىنە، نەك دەستور و بىنەوھى رەھا.

نمونە: چەند تەبىنىبەك دەربارەى ئەم جۆرە ھەلە و ناتەواویانە لە رووبەرى (۱۸)، چىرۆكى (كى دەتوانى ھەنگوین بەخوات) لە نامىلكەى «راستگۆبى» (۱). كلكە پرسىارىك؟ بۆ ئەم دەزگایە و ئەم نامىلكەبە و ئەم رووبەرەبەمان كرده پىشە و دەستكەلا؟

كسورته وەلام: چونكە لە بواری ئەدەبى مندالاندا دەزگایەكى گەنج و تەبىبەمەند و بەپرشتە. خاوەن

ئەگەر سەردەمى مندالى خۆمان بىر بکەوئیتەو، ئەو ھەلەو ھەلەمان كە ھەندىك مندال بزۆز و گەرفرۆش و زۆر پرسىار و نەھەجماون. زۆرىش وازبان لە زۆرەبانى و گەمە و گالته و گالەدان و خلچاندن و كووكە نانەوھبە. «خوى شىرى ھەتا بىرى». ئىستاش ناوھ ناوھ، بە دىدو بىرى ئەوساوھ، ھەزەكەبەن بابەتەك بورووزىنەن. دەلەن: كات لە مرۆى ناراوھستای بىكار، رادەوھستەت، گىچەلەك ھەلەگىرسىنەت بەخۆى ئاگر دەگرت.

مندال لە ھەلسوكەوت و خۆبندەوھ و بىرکردنەوھشیدا ھەر مندالە، نازانەت ھەلەى چاپى و رىنوسى و زمانەوانى و خالەندى... چىن. ئەوھى دەخۆتەتەوھ (بە تەبىبەتەش چاپكراو) بە راستى دەزانەت، لە لای دەبەتە دەستور و لە سەرى رادەت، پەپرەوى دەكات، یان لى دەشەتەت.

مندالى كورد، وەك سەرجەم توئە و چىنەكانى كۆمەلگەكەى، بەھۆى باروودخى نالەبارى و ھەژارى و ژىردەستەبى، بەلەنگازە، خۆشى دىتە و دەرفەتى پىشكەوتنى بۆ نەلووھ، ئەم بارە نالەبارە رەنگدانەوھ و مزەى خۆى ھەبووھ.

لەم روانگەبەوھ دەبەت بلاوكر اوھى تەبىبەت بە مندالان، لە بواری پشووڤى و دووربىنى و پاكى و رىكى و

سه‌رده‌م (۲)، ژ: ۱۷ (۲۰۰۸) به زه‌قتری دووباره
 کراوه‌ته‌وه، دریژی هه‌ر دیریک له لاپه‌ره‌کانی (۱۰، ۱۱،
 ۱۳)، بیست و یه‌ک سانتیمه‌تره، نووسینه‌که‌یشی ورد
 و پره. دریژی دیریکی ل ۳۷ ی ژماره ۷ ی هه‌مان گۆفار:
 بیست و هه‌وت سانتیمه‌تره.

ده‌قی چاپ‌کراوی رووپه‌ره‌ی (۱۸)

به‌هۆی دریژی دیره‌کانی ده‌قه نووسراوه‌که، ناچارین
 ژماره بۆ دیره‌کان دابنن، بۆ ئه‌وه‌ی خوینهر بتوانیت به
 ناسانی بگه‌ریته‌وه سه‌ر دیر و وشه‌کانی ده‌قی چاپی
 خودی نامیلکه‌که:

- ۱- وورچه بچووکه‌که زۆری برسی بوو، کاتئ چوو
- ژوری چیشته‌خانه‌که هیچ شتیکی نه‌دۆزیه‌وه بیخوات.
- ۲- ته‌نانه‌ت ئه‌و گوزیه‌ش بۆ کاتی پیوست
 هه‌نگوبنی تیدا هه‌لده‌گیرا، هه‌ر هه‌موویان به‌تال بوو،
 که‌مئ بیری کرده‌وه
- ۳- گۆزه‌که‌ی هه‌لگرت و به‌ره‌وه ده‌ره‌وه رویشته و به
 دوای هه‌نگوبن ده‌گه‌را، تا له دووره شانه‌یه‌کی هه‌نگی
- ۴- به‌سه‌ر داریکی به‌رزوه‌هه‌ بینی، گۆزه‌که‌ی دانا و
 هه‌ولئ سه‌رکه‌وتنی بۆ سه‌ر داره‌که ده‌دا، به‌لام نه‌یده‌توانی
 دیسان
- ۵- دووباره‌ی ده‌کرده‌وه له‌و کاته‌ی یه‌کت له هه‌نگه‌کان
 هه‌ستی پیکرد و پرسیری له وورچه‌که کرد و گوتی! ئه‌ی
- ۶- ورچی باش ده‌ته‌ویت چی بکه‌ی؟ ورچه‌که
 نه‌یده‌زانی چ وه‌لامیک بداته‌وه، نه‌یده‌توانی پیتی بلتی که
 من هاتووم
- ۷- هه‌نگوبنه‌که‌ت به‌م؟! ماوه‌یه‌ک بی ده‌نگ بوو،

ئیمتیازه‌که‌ی به‌رێز وه‌زیری رۆشن‌بیرییه، سه‌رنوسه‌ر و
 ده‌ره‌ینه‌ر و نیگارکیش و پیسچن و هه‌له‌چن و په‌له‌بر و
 سه‌ره‌رشته‌بیری چاپی هه‌یه. خه‌ریکه له هه‌ولتیه‌ره
 بواره‌که‌دا بیته‌هه‌نگ، به‌یه‌ک رۆژ پینج نامیلکه‌ی
 (نامیلکه‌کانی ژماره ۴۵-۴۹)، هه‌ر نامیلکه‌یه‌کیشی
 به تیراژی هه‌زار دانه، له کۆتایی سالی ۲۰۰۸ خسته
 به‌ر دیدی مندالانی کورد زمان. (هه‌رچه‌نده پیوسته له
 قۆناغی زۆرییه‌وه بچینه قۆناغی جوورییه‌وه، له‌بری
 چاپکردنی ده نامیلکه، به سه‌رجه‌م تیراژی ده‌هه‌زار
 دانه، یه‌ک، یان دوو نامیلکه بیت و هه‌ر یه‌که‌ی به (۵-
 ۱۰) هه‌زار دانه چاپ بکرت به باشتر ده‌زانین. له
 ولاتاندا نامیلکه‌یه‌کی چاک به تیراژیکی زۆر چاپ
 ده‌کرت، دواتریش بۆ بیسته‌مین و سییه‌مین جار چاپ
 ده‌کرته‌وه.

نموونه: تا کۆتایی سه‌ده‌ی رابردوو، (المکتبه الخضره
 للاطفال) له قاهیره، نزیکه‌ی په‌نجایه‌ی چیرۆکی خه‌یالی
 ئه‌فسانه‌یی له په‌نجایه‌ی نامیلکه‌ی قه‌واره (۱۷ × ۲۴) سم،
 چاپ کرده‌وه. «الانف العجیب» که ژماره‌ی زنجیره‌که‌ی
 یازده‌یه، تا سالی ۱۹۹۹ هه‌ژده جار چاپ کراوه‌ته‌وه.

به‌لام لای خۆمان ئه‌وه‌ی جاریک چاپ کرا، ئیدی که‌س
 نایبینیته‌وه (هه‌رچه‌نده ژماره‌ی مندالانی خوینهر به
 زمانی کوردی زۆر نین و کۆمه‌لگه‌که‌مان کۆمه‌لگه‌یه‌کی
 زۆر روو له خویندنه‌وه نییه، به‌لام ده‌بیت به‌ره‌وه
 گۆرانکاری بچین).

لاپه‌ره (۱۸) ی نامیلکه‌که زۆرتین نووسینی ورد و
 بی وینه‌ی تیدا، دریژی رووپه‌ره‌که‌ی کراوه‌ته به‌ربنی
 نووسینه‌که‌ی (دریژی دیره‌کانی)، دریژی هه‌ر دیریکی
 (۱۸،۵) سانتیمه‌تره، له کاتیکدا لاپه‌ره‌ی پیشتری، ل
 (۱۷)، بۆ هه‌مان بابته‌ره‌خان کراوه، به‌لام به نیگار و
 نووسینی ناوونیشانی چیرۆکه‌که «کتی ده‌توانی هه‌نگوبن
 بخوات؟» پرکراوه‌ته‌وه.

ده‌بوو نووسینه‌که‌ی رووپه‌ره‌ی هه‌ژده، بکرتته دوو
 ستوون، یان دووبه‌ش و هه‌ر به‌شیکی له رووپه‌ریک
 (۱۷-۱۸) بلاویکرتته‌وه، چونکه دریژی (۱۸،۵) سم و
 نووسینی ورد، نه‌ک هه‌ر بۆ مندالان نه‌شیاوه، به‌لکو بۆ
 گه‌ورانیشت ناسته‌نگه، خوینهر له گه‌رانه‌وه‌ی بۆ سه‌ره‌تای
 دیره‌کان به هه‌له‌دا ده‌چیت، ویرای ماندووکردنی چاو،
 هه‌ر بۆیه نووسینی رۆژنامه و گۆفاره‌کان ده‌کرتنه چه‌ندین
 ستوونی له‌ته‌ک یه‌کدی. هه‌مان گرفت له‌گ: مندالانی

وتی هیچ شتیک نییه ههنگی نازیز تهنها دهم ویست یاری بکه م.

۷- ههنگه کهش پیکه نی و گوتی، پیویسته لهو ماویه دا کاریکی باش بکه بیت له جیاتی ئه و یاری کردنه، ئیستا بۆ

۸- نمونه من ئاماده م که ئه و گۆزیه ت بۆ پر له ههنگوین بکه م به مهرجی ههلبستی به ناشتنی و چاندنی نه مامی

۹- گول له دهو روپشتمان بۆ ئه وهی گوله کان زۆر زۆر بییت و ئیمه ش له شیله کانی ههنگوین دروست بکه یین.

۱۰- ورچه کهش به خوشحالییه وه گوتی: به لئی هه موو رۆژیک من به م کاره هه لدهستم، ههنگه کهش گوتی منیش هه موو

۱۱- رۆژیک ههنگوینت دهدهمی ورچه که به ریکویتی له چاندنی گوله کان بهردهوام بوو، هه رچه نده کاره که ی گران

۱۲- بوو به لام ئه وهی کار بکات تهنها ئه و دهتوانی ههنگوین بخوات.» (۳)

سه رجه کان له میانی دهقه که وه هه لئینجراون، به بی ئه وهی له گه ل دهقی عه ره بییه که دا به راورد بکریت، چونکه له وانیه له به راورد کردنه که شدا چه ندین تیبینی دیکه بیته ئاراهه، که ئه مه بیان پتر په یوه سته به هونه ری وه رگی پانه وه، ئه مه ش سه ره رای درێژداری له کرۆکی بابه ته که دوورمان ده خاته وه:

یه که م: هه له ی چاپی و رینووسی:

ژماره ی دێر	هه له	راست
۱ و ۵ و ۶	وورچه	ورچه
۱	ژوری	ژووری
۲	گۆزیه ش	گۆزیه ش
۲	هه موویان	هه مووی
۳	ههنگوین ده گه را	ههنگوین دا گه را
۳	تا	
۳	له دووره	له دووره وه
۴	ده دا	دا
۴	نیه ده توانی	نیه توانی
۵	ده کرده وه	کرده وه،
۵	یه که ی له ههنگه کان	ههنگیکیان

۶ وورچی وورچی
 ۶ نه یه ده زانی- نه یه ده توانی نه یزانی- نه ی توانی
 ۶ بلئی که ... بلئی: ...
 ۷ به م؟! به م.
 ۷ نازیزم تهنها نازیزم، تهنها
 ۷ دهم ویست یاری بکه م؟ ویستم گالته ت له گه ل بکه م
 ۸ ههنگه کهش ههنگه که
 ۸ گوتی، گوتی:
 ۸ «کاریکی باش بکه بیت له جیاتی ئه و یاری کردنه»-

له جیاتی ئه م گالته کردنه، کاریکی باشر بکه بیت
 ۹ «ئیستا بۆ نمونه من ئاماده م که ئه و گۆزیه ت بۆ پر له ههنگوین بکه م»؟
 ئیستا من ئاماده م ئه م گۆزیه ت بۆ پر ههنگوین بکه م.
 ۹ و ۱۰ «ههلبستی به ناشتنی و چاندنی نه مامی گول له دهو روپشتمان بۆ ئه وهی گوله کان زۆر زۆر بییت و»-
 نه مامی گول له دهو روپشتمان بچینیت بۆ ئه وهی گول زۆر بییت

۱۰ شیله کانی شیله ی
 ۱۱ وورچه که وورچه که
 ۱۱ به خوشحالییه وه گوتی: به خوشحالییه وه: (له ل ۱۲ نووسراوه: به خوشحالییه وه)
 ۱۱ و ۱۲ «ههنگه کهش گوتی منیش هه موو رۆژیک ههنگوینت دهدهمی وورچه که...»
 ههنگه که: منیش هه موو رۆژیک ههنگوینت دهدهمی.
 وورچه که...

۱- بۆ ئه وهی دایک و باوک و مامۆستایانی نازیزیش، سه رکۆت و کووزره ی هه مان دهق بکو تنه وه و جار له دوا ی جار هه له ی پتری لی هه لبه ره یین، به په له ده ست له لاپه ره که هه لده گرین. به خیرایی کیشه ی (وو)، له هه مان نامیلکه به نمونه: ده خه یینه به رچاوان:

روپهر	دێر	هه له	راست
۴	۱	دروستکرد و	دروستکردوو
۹	۳	میشوله	میشوله
۲۱	۱۳ و ۱۵	ژوژکه	ژوژکه (له ل ۲۰، له دیری ۱ (ژوژکه) نووسراوه)

۲۲ نووسراوه ۱۳ نووسراوه
 ۲۳ ووشه ۵ ووشه (له ل ۲۲ ،
 دیری ۱۳ (وشه) نووسراوه)

۲- هه مان بابهت له گ: زریموک (۴) ژ: ۱۷
 (۲۰۰۷)، ل ۸:

دیر	هه له	راست
۲	بون	بون
۴	سوربوو	سوربوو، سوژ بوو
۵	جوان بو	جوان بوو
۷	دهبویه وه	؟
۱۲	دهرنه که وه	دهرمه که وه
۱۵	دور	دوور
۱۵	دوور بونی	دوور بوونی

۳- گوژقاری سه رده م ، ژماره ۷ ل ۳۴ ، دیری ۳ :
 «گوژه و بیه کی سوور»

دیری ۵ : «گوژه و بیه سو ره که ی»

سوور ، سوور ، دوو ری نووسی جیای یه ک وشه ن ، له
 یه ک رووپه رده دا به دوو جوژ چاپکراوه ، ئەم نووسینانه
 سه ر له مندال تیک ده ده ن.

دووم: نمونه ی دریتیری له بلا و کراوه کانی تایبته به
 مندالان:

۱- «ئیلیا منالیک جوانی خنجیلانه بوو ته مه نی
 ته نها چوار سال بوو ، به لام ته نها هه لیه کی ئیلیا
 ئە وه بوو...» (۵)

ئه گهر له گه ل ئەم ده قه ی خواره وه به راوردی بکه ی ن :
 «ئیلیا منالیک جوانکیله ی ته مه ن چوار سالانه ، تاکه
 هه له ی ئە وه یه .»

له ده قی دووه مسدا ، دووباره و سی باره کردنه وه ی
 وشه کانی «ئیلیا ، بوو ، ته نها» ، نه مان ، و پیرای ره وانی و
 کورتیری و جوانی ده ربینه که ، به بو چوونی من وشه ی
 جوانکیله ، واتای هه ردوو وشه ی «جوان و خنجیلانه»
 ده به خشیت.

۲- «سیسارک ره وشتیکی نامۆی هه به ، ئە ویش
 بریتیه له خواردنی گوشتی بوگه ن بووی پاشماوه ی
 گیانله به رانی تر» (۶) ئە گهر بلتین:

«سیسارک گوشتی بوگه نی به رماوه ی گیانله به رانی تر
 ده خوات» کورتیر و کوردی تره .

سپیه م: نمونه ی ره وانپیزی: که لیته دا زیده ریوی تیدا
 کراوه ، چونکه مندال هینده مه له وان نییه ، به هیمنییه وه
 بتوانیت مرواری له قوولایی زه ریای هیمنه وه بیتته
 ده ره وه:

«گولئ کچیتکی زیره ک بوو... گه یشته ناخی خاوه ن
 کوشکه که و سامانیک پر له هه ست و سوژ و
 به خشنده یی تیدا به دی کرد... فرمیسه که کانم ببویه به
 ده رمانیک بو چاکبوونه وه ی تو... فرمیسه کیک له چاوی
 گولئ که وته خواره وه و بهر روومه تی پیماوه باشه که
 که وت... وهک ئە وه ی تیشکی هه تاو بیت و ختوکه ی
 پیلوی چاوی کوژبه به کی ساوا بدات که خه ون به وه وه
 ده بینیت بیت به بالنده و بفریت...» (۷)

چواره م: دوورکه وه تنه وه له ژینگه و فولکلور و
 دابونه ریته نه ته وه بیه جوانه کلمان و په نا برده بهر
 خواستنی چاک و خراپی ده ره کی. (مه به ست و ده رگرتن و
 ده رگیرانی به ره مه می پوخت و چاکی جیهانی و سوود
 و ده رگرتن و نوئ کردنه وه نییه ، به لکو به که مزانیی گشت
 شتیکی خو مانه و به نایاب دانانی هه موو به ره مه میکی
 بیانیه). که چی له راستیدا تیکه لاویه کی ناوچه یی و
 هه ریمی و جیهانی له کولتور و روشنبیری گشتی و
 فولکلوری نه ته وه کاند هه به .
 ئە وانه ی که میک شاره زای فولکلوری ئینگلیزی و

ئىتالى و ئىسپانى و پرووسى و توركى و بلووشى و كوردى و فارسى و عەرەبى و هيندى و... بن، «چيرۆكه كانى ئيزۆپ لەسەر زمانى گيانداران» به زمانى ئىنگلىزى، «كليله دمنه» ي فارسى و هيندى، «گولستانى سەعدى شيرازى» فارسى و «الف ليله و ليله...» ي عەرەبى، داغستانى رەسوولى حەمزە توفى داغستانى و... بخوينتتەوه، به راشكاوى دەزانن كه وپراى تاييه ئەندى كولتور و كەله پووړه كان، لىكاو لىك هەلقوولاوى چاوكه مرقاىه تيبه كى هاوبه ش و تىكه لاوى يه كترن، پتر له ناوى دەريا و زەرباكان دەچن، كه دەبیتتە هەلم و (با) دەبیات و هەله تەى دهكات، دەبیتتە هه و و باران و دادەبارتتە سەر كه ژ و جهنگه ل و پاوان و هه له ت و دهشت و كىلگه و نه ورايى و رووبار و رىژگه كانه وه، به تيبه پىنى كات دهگه ریتتەوه ناو هه مان رووبار و كه نار دەريا و قوولاى زەرباى مرقاىه تيبه وه، به لام هەن پتر بهرى باراناو دهگرن و لاى خوڤان گلى دهدهنه وه و دهيكه نه گول و گوماو، به ناخياندا دهچیتتە خوار، دهبیتتە ناوى سازگارى هەلقوولاوى كانى و گوماوى هه ميشه يى، هه و سازگار و ده وروبه ر سه و و و كوگكان پر به رهه م و بژبوى هاوولا تيان فره و كولتور و فولكلورى كه له كه يان دهوله مەند دهكەن.

خه مساردانى كوستانى وهك ئيمه ش هەن، رىگه ي تاڤگه و رىژاوى به فراوه كانيان له به فرانباروه تا ناخه لىوه و جوژه ردان و پووشپه ر، والاىه و سه ر نشىو دهخشى و به فيرۆ دهروا... كه له چلله ي هاوينا، گورى گرپه سىسيان دهكات و له تىنووان دهژاكين، به مه منونىيه وه دهچن سوپراوى شيرتپن له گوماوى ئەوانه وه بو خوارنه وهى خوڤان دهخوارنه وه.

دهلپن: كولتورى كه لانى سه رتاسه رى جيهان مزه ي ئاشه، باراشى مزاشه، هينده له يه ك دهچن له زور كات و شوتندا دپرين و نوپى، خوڤالى و غه واره ناويتتەيه كى ئەوتو دروست دهكەن، له يه ك كرده وه يان ناسته مه.

نمونه يه كى نوپى بهرچاو
 ۱- له بهرگى دووه مى چيرۆكه كانى بهر له خه و تن
 ۱- چيرۆكى «به رگدرووه دلپره كه» (۸) هه مان فسفس پاله وانى فولكلورى كوردىيه.
 ب- «گورگ و حه ووت كاريله كه» (۹) بزۆكه و گورۆكه ي خوڤانه.
 ئەگه ر هه له نه چن، شاره زايانه و به ويژدانه وه

بهراوردپان بكه ين، دهبينن ئەوه ي خوڤان كه لىك جوان و له بارتره له وه رگيردراوه كه. خراپىيه كه ي ئەوه يه كچى گه رپه كى خوڤانه و رابردووه كه ي ده زانين! نه چۆته هه نده ران و چل ده رى و هه شتا نامىزى نه كرده وه.

۲- له ل ۴۸، ژ ۱۸۳ گۆڤارى (العربى الصغیر) (۱۰) دا په ندىكى كوردى:

«نه جار، بنوو بى خەم و خه يار (خه يال)، خودا يه كه و ده رگای هه زار» كراوته چيرۆك و بلاو كراوته وه. ئەم په نده له ئەده بى فولكلورى هيندى و فارسى شدا له كليله و دمنه دا (۱۱) نووسراوه، خو ئەگه ر هه مان په ندى فولكلورى خوڤان و هاوشيوه كانى، له نووسينى چيرۆكى مندالان به كاربينن، ئەوه به كوڤه و سوواى ده زانين، كه چى هه ر هه مان شتى خوڤانه له ده ره وه بپيننه وه، به داھيتانى داده نپين. چيرۆكه فولكلورىيه كانى كورده وارى هينده زورن بنیان نايه ت، به لام سه رناس و مرۆى خاس و كوكرده وه و نوپكرده وه يان ده ویت.

۳- له قصص و حكايات للأطفال - (۲۰۰۵) ط ۱ ل ۲۴ (جحا العادل) (۱۲) نوكتەيه كى فولكلورى كوردى: پارەى نان و كه بابە كه، گوتراوه.

پىنجەم: به رهه مى وه رگيردراو:

۳- له ژماره ۷ ي گۆڤارى مندالانى سه رده م، ره زبه رى ۲۰۰۷ (دا ۱۳)، له سه رجه م (۵۲) رووپه رپه، (سى) رووپه رى راسته وخو وه رگيردراوه، (پازده و نيو لاپه رپه له فارسىيه وه، ده رووپه رپه له عه ره بىيه وه، سىي له ئىنگليزىيه وه، يه ك و نيوپش له ئەله مانىيه وه.)، (۱۱) رووپه رپش بى ناو داگيراون، كه گومانى وه رنه گرتن و وه رگيرانيان لى ناكريت، چونكه چيتر و مورك و ره سه نايه تى زمان و شه قلى نه ته وايه تيبان پيوه ديار نييه.

شتىكى باشه كه زورينه يان له زمانى نووسه رى به ره مه كه وه، راسته وخو به يپى ئەو ده ست و ئەم ده ست كردن وه رگيردراون، به لام ناباشىيه كه ي له وه دايه كه: ناوى نووسه ر و شوپن و كاتى چاپ و ده زگا كه ي شار دراوه ته وه. به مه يان له لايه ك مافى نووسه ره كه گوم ده كريت، له لايى دووه مه وه: ده رفه تى بهراورد كردنى نيوان ده قى وه رگيردراو و ده قى وه رگيراو كه متر ده كاته وه، له لايه كى ديكه شه وه: كه شت بو مندال ده نووسين، به گوته ده لپن: ده مانه وپت فيرى راستگويى و ره وشت به رزيبان بكه ين، كه چى به به ر چاويانه وه به كردار، فيرى فيل و

۷- نامناسن من کٲم؟! ن: دزنه سه د. و: محمه ده
 داره تووٲی. سه رچاوه: ئینته رنٲت. (۲۰)
 ناوی زمانه که ی؟. ناوی سه رچاوه که ی؟ که ده لٲت: له
 ئینته رنٲته وه، به بٲ دیار بکردنی شوٲنی سایده که. وه ک
 نه وه وایه بلٲی سه رچاوه: کتٲب، گۆفار، به لام ناوی
 کتٲبه که و گۆفاره که دیاری نه کرٲت. که ناوی سه رچاوه
 ده نووسرٲت، ناوونیشانی ته وای دیاری ده کرٲت بۆ
 نه وه ی بتوانن بیدۆزنه وه و سه یری بکه ن، نه گینا...

چه رخی کۆمپیووتەر و خٲراییه، جیهانگه ریه و کهس به کهس نییه؟!؟

له سه رجه م (۱۹) لاپه ره ی ژماره ۱۲۶ ی گۆفاری
 هه نگدا (۹) رووپه ره ی وه رگٲر دراوه.

شه شه م: نمونه ی وه رگرتنی راسته خز و راستپۆشی:
 زۆر جار له یادچوون کللیی ئاسووده ییه، هه ندیک
 که ره تیش به سه رکردنه وه ی به سه ره هاتی خوش، ده رمانی
 نیگه رانییه، به لام له بٲر ده رکردنی به نه نقه ست، به
 مه به ستی راستپۆشی، یان خه لک به که ر و کوٲر دانان،
 نه خوژی و ناخویشیه، گرتنی به ری ئاسمان و
 سنده مکردنی تیشکی خۆره!

له فۆلکلۆره که ماندا په ند و مه ته لئ نه وتۆ هه ن، وه ک
 بلٲی کفر و گه زی چه ولگ و که ناری رووبارن،
 چه سپیون، چه ندین وشکه سالی و هات و نه هاتی و
 نه هاهه تی و لافاوی هاریان به سه ردا تٲیه رپوه، که چی
 نه وان ره گاژۆ و ته مه ندرٲژ و شه نگدار و زهنگ و زیختر
 بوون. لٲزان و بٲرٲٲژ و دوور بٲنی ده گمه ن هه ن، بتوانن
 ئاشنای رٲشال و روخسار و ره فتاریان بٲن. له کۆنه
 مه ته لٲکی سواو و سووتای به ر خۆره تاوی رۆژگاردا
 ده لٲت: «باوکی کوٲرٲکی به سگماک کوٲر و که ر، مرد،
 چۆن ده توانیت کوٲره که تٲبگه یه نیت که باوکی مردووه؟»
 له م مه ته له دا مرۆڤ به دیار که سٲکی که ر و کوٲره وه
 (هه سه ته کانی بٲنٲن و بٲستنی نه ماوه)، داده مٲنٲت و
 ناتوانی به ئاگای بٲنٲته وه که باوکی مردووه. ئٲنجا نه گه ر
 هه ستی سٲیه می (هه ستی به رکه وتن، خشان) یشی بمرٲت
 چۆن ده بٲت نه و مرۆڤه که م سٲ هه سه ته، بٲٲته رٲبه ر و
 پٲشه نگیش؟

«مه ل و کٲسه ل» نووسٲنی: غه رب عه لی (۲۱).
 چٲرۆکه که له مراوی و ره قیاو (کٲسه ل) وه رگٲراوه، ناوی
 نووسه ر و سه رچاوه که ی به نه نقه ست بر دراوه، یان
 کرتاوه؟ یان بۆ کوٲرٲری و جوانده رٲری گۆراوه؟

راستپۆشی و کرده وه ی ناپه سندیان ده که ی ن. له سه ر
 به رگی گۆفاره کانیش ده نووسٲن «په روه رده ییه»!!
 له گۆفاریکی برنجی مندالانی سه رده مدا، له سلٲمانی،
 ته نیا و ته نیا سٲ په ره و نیوی کوردستانییه، نه ویش
 وٲنه ی مندالان... له هاوٲریانه وه... یه!
 نه وانه یش که له زمانی بیانی وه رگٲراون، به زۆری
 نووسراوه «له زمانی... وه وه رگٲر دراوه».

نمونه ی وه رگٲران و شارده وه ی ناوی سه رچاوه کان له
 به ره مه کانی که له گۆفاره کانی دیکه ی مندالانه ی
 کوردستان بلاوکرانه ته وه:

- ۱- «قازی وه ستای» و. ئازاد (۱۴).
- ۲- «ته یری هودهود» و. رٲشان (۱۵).
- ۳- رٲوی و گورگی برسی، و. ئاوات نه نوهر (۱۶).
 نه م به ره مه مانه له چ زمانٲکه وه وه رگٲراون؟ ناوی
 سه رچاوه و ناوی نووسه ر؟ سال و شوٲنی چاپکردنی؟
 ده بٲت پابه ندبوون به بنه ماکانی نووسٲن و وه رگٲرانی
 جیهانی له لای ئٲمه ی کورده وه نرخی نووسینه که، یان
 وه رگٲره که که م بکاته وه؟! یان مه به ستٲکی دیکه ی
 تابه ت به که سه کانی تٲدایه و ئٲمه مانان نایزانٲن،
 نه وانیش لٲمانی ده شارنه وه؟؟
- ۴- دیارییه کی بچووک بۆ سه گه که م، و. له
 عه ره بٲیه وه: سه یران محمه د. (۱۷)
- ۵- برینه کان به خاوٲنی رابگرن، و. له تورکییه وه:
 سه ره ننگ عه بدولٲه حمان (۱۸).
- ۶- چه پکه گۆل، و. له تورکییه وه: دابان هادی (۱۹)،
 کوا ناوی سه رچاوه و ناوی نووسه ر؟ ناوی ده زگا و
 سال و شوٲنی چاپکردنیان؟

۱- چیرۆکی دوومراوی و رهقیاوێک (جووتیک کۆتر و بۆقییک) له ئەدەبی منداڵاندا، قیزە ی جیهانی هەیه، کون و کەله بەرێکی هەسارە ی زەوی نەماوە تیبیدا نەسوورایبێتەو. بە گشت زمانە دەولەمەند و هەژارەکان چاپ کراوە، له کتیبە بەناوبانگە کە ی (کلێله و دمنە) چەندین جار بە زمانەکانی فارسی و هیندی و عەرەبی و ئینگلیزی «کليلة و دمنة» الفيلسوف الهندي بیدیا، ص ۱۰۳ السلفية الحماة ، ترجمة: عبدالله بن المقفع، دار المعرفة- بيروت. چاپ کراوەتەو. له کتیبخانە ی کوردیدا:

۲- جووتیک کۆتر و بۆقییک. دیوانی بیکەس (۱۹۸۰) ج ۲ ل ۱۹۳، چاپخانە ی الادیب، بەغدا.

۳- له شەستەکاندا له خۆتندنی قوناغی سەرەتایی له کتیبی وانە ی زمانی کوردی ئەزبەر دەکرا، بەیانییان خۆتندکاران بە ئاوازه دەیانچری،

۴- له دیوانە کە ی بەهەشتی: هەژاری موکریان ی (هەژار بۆ کوردستان) (۲۲) چەندین جار چاپ کراوە.

۵- ئەحمەد قادر سەعید (۲۰۰۵) چیرۆک و گەشە ی منداڵ، و. رۆشنیری. زنجیری (۳۸۵) سلیمانی، ل ۷۵ دەقی شیعەرە کە ی بیکەسی وەک نمونە نووسیبووەتەو

۶- کلێله و دمنە، له لایەن بەرێز محەمەد سالح گەلالی-یەو هە کراوەتە کوردی و له سالی ۲۰۰۰ له سلیمانی چاپ کراوە. له سالی (۲۰۰۴) بۆ جاری سێهەم چاپ کراوەتەو.

کەواتە ئەم چیرۆکە له میژسالە، بە دەنگ و دەنگ و قەوارە، لهم دەقەرەدا دەخولیتەو، «کلێله و دمنە» بە زمانی عەرەبی له کۆنەو له لای کتیبفرۆشانی هەریمی کوردستان کەوتوو. سەیرترین سەیری سەیران و سەرسوور هینەر ئەو هیه کە: وێنە ی بەرگی کتیبە کە تەندارە، بەندماوە، وێنە ی پەیکەری دوو مەرایی و کیسە لێک، له سەر رووپەری پیشەو هە ی بەرگە کە ی داندراو (مەبەستمە کە کوێر و کە ریش بە دەستکوتان، دەزانن ئەمە پەیکەری دوو مەرایی، هەریه کە و له لایه ک سەری داریکیان گرتوو و کیسە لێک له ناوەراستدا خۆی پێدا هەلواسیو.

له کتیبی قوتابخانە شدا وێنە ی دوو کۆتر و بۆقیکی بۆ کراوە، بەلام له لای بەرێزبان بوو تە مەل و کیسە ل، وێنە کە یشی دوو کۆتر و کیسە لێکە. دەبی بیر له وه نە کرایبێتەو کە بە دوو کۆتران کیسە لێک هەلناگیریت،

بەلام گۆرانکاری نوێکارییە و چێژی تاییه تی خۆی هەر هەیه!

ئەگەر هەرسێ هەست له کاریکەون، ئەوکاتە دەکریت جووتیک کۆتر و بۆقییک و کۆمەلە ناویک، بە ناوی یه کتیبی دیکه وه بنووسین و بلێین ناگامان له دهقه کانی دیکه نییه. ئەوکاتە گرفتە کە گرانتر دەبیت کە ئیدی رانابین.

۲- «کوندەبەبۆ و قەله رەشکە» نووسینی: غەریب عەزیز (۲۳)، ئەمەشیان له «کلێله و دمنە» (۲۴) بەیدەبا و وەرگێرانی عبدالله بن المقفع، وەرگیراوە،

له «کلێله و دمنە» (۲۵)، وەرگێرانی محەمەد سالح گەلالی «بەسەر هاتی کونە پەپوو و قەله رەشەکان» تۆمار کراوە.

۳- «کەری زێرین» نامادە کردنی: غەریب عەلی عەزیز. (۲۶)

نازانم مەبەست لهم نامادە کردنە: کۆکردنەو و هەلێنجانی بابەتیکە له چەند سەرچاوه یه ک؟ شارندنەو هە ی ناوی سەرچاوه کان و پەنادانە؟ پیواز پیشاندنە؟ سازکردنی تەرە سازە؟ چێشتی مزوورە لێنانە؟ ... له سەرناوە؟

هەر جارە ی بە جووتیک مامۆستای نووسەر ناوی خۆی تۆمار کردوو؟ (غەریب عەلی، غەریب عەزیز) له هەمان ژمارە ی گوڤاردا، دواتر له ژمارە ۱۰۲ ی هەمان گوڤار کراوەتە (غەریب عەلی عەزیز). هەر ئەو هەندە سەر دەهەری لێ دەردەکریت کە بلێی: کارێکی کە سنه کردە ی غەریبه!

با لێرە بە دواوه قووچە کتیبی لێبکەین و حەوت هەشت کەستەکان بخەینە سەر یه کدی. جگە له گولباران کردنی مامۆستا، شتێکی دیکە بە شایه سته ی بەرێزبان ناگوتریت. ئەگەر زۆری گوڤار و کەمی نووسەر نەبیت، خەمخۆرانیش هیندە ناکه ونه نیو ئەم هەلە و پەلانه.

ناوی چەند گوڤاریکی منداڵانە، کە لهم دوو سالە ی دوایدا، له لای کتیبفرۆشانی هەولێر کەوتو تە بەرچاو. بەلگە ی زۆری ئەم جوړه بلاو کراوانەن:

۱- هەنگ، مانگانە یه، و. رۆشنیری ژ. ۱۴۷ (۲۰۰۸) هەولێر.

۲- جگەر گۆشە کان، مانگانە ی پەرودە بییه، و. رۆشنیری، ژ. ۱۳۹ (۲۰۰۸) هەولێر.

۳- سقۆرە، دەزگای خانی، و. رۆشنیری ژ. ۱۱۴ (۲۰۰۸) دەهۆک.

۶- زنجیره‌ی چیا بۆ مندالان، چاپکراوه‌کانی بۆ سی کۆمه‌لی ته‌مه‌ن ته‌رخان کردوه.

۷- ب. خانە‌ی وه‌رگیتان، و. رۆشنییری. سلیمانی، نمونه: کتیبی زارۆکستان.

۸- ب. چاپ و بلاوکردنه‌وه، سلیمانی: چیرۆک و گه‌شه‌ی مندال زنجیره: ۳۸۵، (۲۰۰۵).

وێرای بابته‌هه‌مه‌رهنگه‌کانی که له لایهن ده‌زگاکانی حزبی و ناحزی و میری و نامیری و ریکخراوه جۆراوجۆره‌کانه‌وه، له هۆکاره‌کانی راگه‌یاندنی وه‌ک رادیۆ، ده‌نگۆرهنگ، سیل و که‌نالی ئاسمانی و رۆژنامه و هه‌فتنامه و گۆڤار و نامیلکه و کتیب و کۆر و کۆبونوه‌وه و بۆنه‌کاندا، له هه‌موو لایه‌که‌وه، به‌تایبه‌تیش له وه‌زاره‌ته‌کانی رۆشنییری و په‌روه‌ده و ته‌ندروستی و مافی مرۆڤ و... ریکخراوه‌ جیهانی و ناوچه‌یی و هه‌ریمی و ده‌قه‌ریه‌کان بلاو ده‌کرینه‌وه. زۆر و که‌م چیرۆک و بابته‌تی وانه‌ی فی‌رکردنی زارۆکان و هۆشیارکردنه‌وه‌ی په‌روه‌ده‌کارانی مندالانی تێدایه‌؟

له‌ ئه‌نجامی ئه‌م ده‌رفه‌ت و بارودۆخه‌ ره‌خساوه‌ له‌ ناکاوه و دامه‌زراندنی ئه‌م هه‌موو ده‌زگایه‌ و ده‌رچوونی ئه‌م هه‌موو بلاوکراوه‌یه، له‌ کۆمه‌لگه‌یه‌کی بچووکی داخراوی وه‌ک کورده‌واری له‌ دوو سی پاریزگادا، به‌لگه‌ نه‌ویسته‌ که‌ به‌ره‌می زۆروبۆر و هه‌ره‌مه‌یی و چاک و نایابی به‌ تیکه‌لاوی له‌ ناو گیتراوه‌که‌دا لی ده‌که‌وتیه‌وه، ئینجا ئه‌گه‌ر پلان و هه‌ماهه‌نگی و هاریکاری و بژارکردن، له‌ نیوان ده‌زگا و کارمه‌نده‌کانیشدا نه‌بی‌ت، ده‌بی‌ت چیشتی زۆر کابان چۆن بی‌ت؟

پێویسته، زۆریش پێویست له‌ بری ئه‌م هه‌موو گۆڤار و ده‌زگا و سه‌رچاوه‌ی بلاوکردنه‌وه‌ی ئه‌ده‌بی مندالان، به‌ک تاکه‌ ده‌زگای تاییه‌مه‌ند، یان بۆ هه‌رقوناغیکی ته‌مه‌نی مندالان تاکه‌ ده‌زگایه‌کی به‌ توانا، به‌ مرۆی کارامه‌ و لێزانی لێهاتوووه‌ به‌خه‌رتته‌ گه‌ر، به‌ر له‌ بلاوکردنه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کان، له‌ چه‌ند روویه‌که‌وه‌ هه‌لبه‌سه‌نگیندرین. په‌چاوی گونجاوی ناوه‌رۆک و زمانی په‌سه‌ن و ته‌مه‌نی مندال و... بکری‌ت. به‌م ریکخه‌ستنه، کارمه‌ندی لێزان و پرتوانا تێرای ده‌زگاکان ده‌که‌ن و به‌ره‌می پوخت و تۆکه‌ شوێنی کرجوکاله‌کان ده‌گرته‌وه‌وه‌ ده‌بینه‌ سه‌رچاوه‌ی به‌بی‌ت و ده‌سه‌کوتی نایاب، ئه‌گه‌ر مانگانه‌ ۵-۱۰ به‌ره‌می چاکمان هه‌بی‌ت، (به‌ گۆڤار و نامیلکه‌ی چاپکراوه‌وه) دوا‌ی ده‌سال، ده‌بینه‌ خاوه‌نی نزیکه‌ی (۹۰۰)

۴- هیلانه‌ی مندالان مانگانه‌یه، ده‌زگای خه‌بات ژ. ۱۰۴ (ک ۱ - ۲۰۰۸) هه‌ولێر.

۵- که‌پر، هه‌یفانه‌یه، ده‌زگای سپی‌پێز. ژ ۵۶، (۲۰۰۸) ده‌وک.

۶- سه‌ما و باران، ژ ۴۷؟.

۷- خه‌نده، مانگانه‌یه، ژ ۴۵ (۲۰۰۸) سلیمانی.

۸- منالانی باوه‌گورگور، ده‌زگای شه‌فه‌ق، مانگانه‌یه، ژ: ۴۱ (۲۰۰۷) که‌رکوک.

۹- په‌لکه‌ زێرینه، رۆشنییری یاسایی ده‌ری ده‌کات، ژ: ۳۸ چ: مناره، هه‌ولێر.

۱۰- مشکه، مانگانه‌یه، ده‌زگای ئاراس، ژ. ۳۵ (۲۰۰۹) هه‌ولێر.

۱۱- گۆله‌کان، سه‌نته‌ری لاوان، چه‌مچه‌مال، ژ: ۳۱ (۲۰۰۸) چاپخانه‌ی ژین هه‌ولێر.

۱۲- گۆله‌ گه‌نم، سه‌نته‌ری خاتوو زین، ژ: ۲۵ (۲۰۰۷) هه‌ولێر.

۱۳- کۆلاره، بۆ ته‌مه‌ن ۹-۱۵ سالان، (په‌ره‌ستیکه). ژ: ۲۴ (۲۰۰۷) سلیمانی.

۱۴- زیمۆک، دوو هه‌فته‌یه‌یه، ژ ۲۳ بارزان؟ بلی (۲۰۰۸) هه‌ولێر.

۱۵- پێشه‌نگی مندالان، مانگانه‌یه، پێشه‌نگی مندالانی کوردستان. ژ ۲۳ (۲۰۰۸) هه‌ولێر.

۱۶- ژینوار، مانگانه‌یه، و. ژینگه، ژ ۲۰ (۲۰۰۸) هه‌ولێر.

۱۷- مندالانی سه‌رده‌م، مانگانه‌یه. ده‌زگای سه‌رده‌م، و. رۆشنییری، ژ: ۱۷، (۲۰۰۸) سلیمانی.

۱۸- به‌رخه‌که‌م. مندالانه‌یه، ژ: ۷ سالی ۲۰۰۸، چاپخانه‌ی دلێر، سلیمانی.

وێرای ئه‌مانه‌ی له‌م لیسته‌یه‌دا ناوبه‌ندکراون و چه‌ندی دیکه‌ش که‌ من نه‌مدیون، چه‌ندین ده‌زگای تاییه‌مه‌ندیش کتیب و نامیلکه و بابته‌تی مندالان به‌ زنجیره‌ چاپ ده‌که‌ن، نمونه:

۱- ده‌زگه‌ها سپی‌پێز، ده‌وک. هه‌زار کتیب بۆ زارۆکان.

۲- خانه‌ی سمۆره، وه‌زاره‌تی رۆشنییری، سلیمانی.

۳- ده‌زگای سه‌رده‌م، وه‌زاره‌تی رۆشنییری، سلیمانی. پرۆژه‌ی کتیبی مندالان.

۴- به‌رپه‌به‌رایه‌تی زنجیره‌ی کتیبی مندالان، وه‌زاره‌تی رۆشنییری، هه‌ولێر.

۵- ده‌زگای ئاراس... هه‌ولێر

بلاوکراوهی چاکی مندالان، که ئەمەش خۆی له خۆیدا، دەبیتە کتیبخانه یهکی شیاوی مندالانی سەردەم. ئەنجامی ئەم کارەمان گەلیک لهوه چاکتره که ٤٥٠٠ کتیب و نامیلکهی تۆزوبا و ههتیوی بی دایک و باوک چاپ بکریت. دەبیت بکۆشین دراو و کات و کارمان که متر به فیرو پروات. لەم بازنهیه و پاشاگەردانییهی ئیستا تیبیدا دەخولیبینهوه دەریچین.

ئەوهنده بلاوکراوه و گوڤار و نامیلکه و کتیبی کال و فەریکی تایبەت به مندالان، رۆژانه و مانگانه چاپ دەکرین، پیره خوینەری پیشه‌هنگ و پیشه‌وه‌ریش، وێرانگەن هه‌موویان بخویننه‌وه و ئینجا مندال و مرۆی نیمچه خوینده‌وار، که خەریکی خویندنی قوتابخانه و کاری دیکه‌ش بن.

لەم دەرفه‌ته‌دا ناتەواوییه‌کان بۆ مەبه‌ستی ته‌واو کردن پیشان دەدرین، مەبه‌ست ئەوه نییه که شتی باش نه‌کراوه. به‌ره‌می به‌روخسار جوان، به‌ناوه‌رۆک نایاب که‌وتۆته بازاره‌وه، له گوڤار و بلاوکراوه‌کانی: زریتمۆک، سەردەم، سەمۆره، مشکه، هه‌نگ... به‌وینە ی رەنگا‌وره‌نگی مەبه‌ستدار و رازاوه، له‌سەر کاغه‌زی باش و چاپی دلگه‌روه ده‌کونه به‌رچاو، مەبه‌ستمانه چاکه‌کان پتر و باشتر بکرین

نوسینی مندالانە

«جیهانی مندالان، وێرای سادەیی و پاک‌ی و بیتگەردی، ئالۆزی و تاییه‌تمەندی خۆی هه‌یه، پیتیسته مندال به‌ریکۆپیتکترین شتیوه و شتیواز په‌روه‌رده بکریت، به‌جۆریک ئاماده و ته‌یار بکریت که شایسته‌ی ئەوه بن به‌بی ترس ئالای ژیا‌نیان پی بسپێردریت» (٢٧).

شتیکی حاشا هه‌لنه‌گره، به‌چکه‌ی مرۆڤ (مندال) تاکه ساوايه، به‌پێچه‌وانه‌ی بیچووی گیاندارانی دیکه زۆر پشت به‌غەریزه‌ی بۆماوه‌یی نابه‌ستیت، به‌لکو له‌ ده‌ورو به‌ر، پله به‌پله، شته‌کان فی‌رده‌بیت و فی‌ربوونه‌که‌یشی به‌پی ته‌مه‌ن و گه‌شه‌کردنی توانا و ئەزمونی، به‌که‌له‌که‌بوونه، هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه‌ ده‌رفه‌تی چاکی بۆ به‌خسپێرتیت، ئاره‌زووی کارچاکی، چاکسازی له‌ناخدا برویترتیت، کارناسانی و هاندانی به‌پیتی کات و شوپین و قوتاغە‌کانی ته‌مه‌نی بۆ بکریت. نه‌ک راسته‌خۆ هه‌ز و بۆچوونی مندال به‌لاوه‌بنرتیت، شتی گه‌ورانی به‌زۆری زۆرداران به‌ملدا بسه‌پین، بۆ به‌ره‌نگار

بوونه‌وه‌ی که‌وتن و که‌نارگری مندالی‌ش به‌کسه‌ر، په‌نا به‌ردریته به‌ر شکاندنه‌وه و سزادان.

که‌سیک که‌ بۆ مندال ده‌نوسیت، ده‌بیت له‌ چاوی جیهانی ئەوه‌وه بروانیتته‌ رووداو و ده‌ورو به‌ر و په‌فتاری گه‌وره و بچووکان، ئەگه‌ر ئەوه نه‌کات، ئەوه هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه ناتوانیت سه‌ره‌نج و هه‌ست و نه‌ستی بو‌روژیتیت، به‌ره‌و ویستی خۆی بیات و ئامانجه‌که‌ی بی‌یکیت.

چیرۆکه‌ فۆلکلۆری و میللییه‌کانی مندالانە‌مان، که‌ داپیره‌کان له‌ به‌ر ئاگردانی شه‌وانی زستان بۆ نه‌وه‌کانیان ده‌یگپێنه‌وه، به‌ زمان ساده و به‌ ناوک پته‌ون، پریان له‌ په‌ند و قسه‌ی نه‌سته‌ق و وانە‌ی جۆراوجۆر، پتر ده‌رباره‌ی په‌وشت به‌زی: خاوتنی، دل و ده‌روون و ده‌ستپاکی، راستی و راستبێژی و خه‌بات و نه‌به‌زین و دادپه‌روه‌ری و دل‌سۆزی و خۆشه‌ویستی و هاریکاری و به‌هاناوه‌چوون ... «خۆگری و ئارامگری ...» ن (٢٨).

پێچه‌وانه‌کانیشیان: به‌دایه‌تی، گزی و ته‌ف‌رده‌دان و سته‌م و بل‌جی و ته‌وه‌زەلی و مشه‌خۆرین.

با‌ه‌تی ئەفسانه‌یی سه‌رسو‌ره‌یتنه‌ر و گالته‌ئامیز و شادی به‌خشن، بی‌ری مندالان تیژ و به‌ برشت و خه‌یالیان فراوان و به‌ره‌زە‌فره، چاویان کراوه و زمانیان ره‌وان و پاراو، ئاره‌زووی فی‌ربوون زۆر و تامه‌زۆی به‌دواداچوون فره‌وه‌زی پرسیار فره‌ژی و وردبوونه‌وه‌یان پتر ده‌کات.

متسو‌کردن و فی‌ربوون، سه‌ره‌که‌وتنی سه‌ر په‌یژه‌یه، به‌رزبوونه‌وه‌ی پایه به‌ پایه، تا پتر بل‌ند بیت، دوورتر ده‌بینی و هه‌ست و نه‌ستی پتر ده‌بو‌ژیتته‌وه. لەم روانگه‌یه‌وه ده‌بیت مندال هه‌نگاو به‌ هه‌نگاو رابکیشرتته‌ نیو‌کو‌رۆکی مەبه‌ست، به‌ پلانی گونجاو، ئاره‌زووی قوول‌بوونه‌وه و پرسیارکردن و هه‌ست به‌ که‌سایه‌تی کردنی خۆی له‌لا دروست بکریت، ئەگه‌ر په‌چاوی توانا و ئاره‌زووی مندال و قوتاغی ته‌مه‌ن و پله به‌ پله‌ی فی‌ربوون ... نه‌کریت، راسته‌خۆ‌ویسته‌کان به‌ به‌رنامه‌ی دارپێژرای بی‌ری گه‌وران بۆ گه‌وران، به‌ سه‌پاندن و زۆره‌ ملی له‌ مندال باربکریت. ئەوه نه‌ک هه‌ر به‌رنامه‌که‌ رۆلی خۆی نابینیت. به‌لکو کاردانه‌وه‌ی ئالۆز و شکان و خۆدزینه‌وه و رکنی و رکابه‌ری لی ده‌که‌ویتته‌وه.

ئەگه‌ر پالنه‌وانی چیرۆک و شانۆی مندالانە‌ گیانداربن، ئەوه‌ پتر سه‌رنجی مندالان راده‌کیشن. چیرۆکی خه‌یالی و ئەفسانه‌یی و جه‌فه‌نگ ئامیز و پالنه‌وانیه‌تی له‌ لای

- ۱۰- کوثر حسین (۲۰۰۷) العربي الصغير، العربي الكويتية، ادباء الغد، قصة الملك والنجار.
- ۱۱- عبدالله بن المقفع، ترجمة. کلیله و دمنه للفيلسوف الهندي: بيديا، دار المعرفة- بيروت
- ۱۲- قصص و حکایات للاطفال (۲۰۰۵) جحا العادل، ط ۲۴ ص
- ۱۳- گۆفاری مندالانی سهردهم (۲۰۰۷) ژ: ۷، سلیمانی.
- ۱۴- گۆفاری سقوره، ژماره ۹۹ لاپه ره ۱۷.
- ۱۵- گۆفاری زرتیموک (۲۰۰۷) ژ ۱۷ ل ۱۲.
- ۱۶- گۆفاری مشکه (۲۰۰۷) ژ ۲۰، ل ۴.
- ۱۷- گۆفاری ههنگ (۲۰۰۷) ژ: ۱۲۶ ل: ۴.
- ۱۸- گۆفاری جگهرگوشهکان (۲۰۰۷) ژ: ۱۳۹، ل ۴.
- ۱۹- گۆفاری خهنده ژ: ۲۹، ل: ۴.
- ۲۰- گۆفاری په لکه زقرینه ژ ۳۸ ل ۸.
- ۲۱- گۆفاری هیلانهی مندالان (۲۰۰۷) ژ ۹۳ ل ۶ - ۷.
- ۲۲- ههزار بو کوردستان/ چاپی شه شه شم، بلاوگهی ههزار، سنندج ل ۲۵۹.
- ۲۳- گۆفاری هیلانهی مندالان (۲۰۰۷)، ژ ۹۳، ل ۸ - ۹، ههولیتیر.
- ۲۴- عبدالله بن المقفع، ترجمه، کلیله و دمنه بیديا، ص ۱۵۲ - ۱۵۳.
- ۲۵- محهمهد سالتح گهلالی (۲۰۰۴)، وه رگیتیران. ج ۳، ل: ۱۰۵، سلیمانی.
- ۲۶- گۆفاری هیلانهی مندالان (۲۰۰۸) ژ ۱۰۲ ل ۳، ههولیتیر.
- ۲۷- هممه کهریم عارف (۲۰۰۸) زارۆکستان، ل ۵.
- ۲۸- جمال محمد شامي (۲۰۰۵) تربية الاولاد تربية صحیحة. ص ۴۹.

مندالان دلنگر و بایه خدارترین. ده بیته نووسین بو مندالان چیتره خش و سه رنجکیش و سه زهه ژین و سه رسورهین بیت، نه گینا هه ره له سه ره تاوه مندال رکن، خه مسارد، چاوترسای ده بیت، ده توریته و له گه لای تا شه نابیته وه. بابه ته نوییه کانی وه کۆمپیووتر و بیستۆکی گه رۆک و که نالی ئاسمانی، که له ده ور به ری مندالی نه مپۆدا هه لته وتاون، پریانه له رووداو و بیروکهی نه فسووناوی، ئامرازی دلکیشن.

نووسینه کان درامی بن، جیهانی و ناوچهیی و هه ریمی ده رکه ون، گه لیک له ده ور به ره و بوچوون و توانای مندال دوور نه که ونه وه، یان له گه ل خه یالی هاوته مه ن و رووداوه کانی لیته و له وئ ده یان بیستی و ده یان بینی و بیریان لی ده کاته وه بگونجین. نووسین و چاپکردنی به ره مهی نه ده بی مندالانه، له نووسین و چاپکردنی بابه ته نه ده بییه کانی دیکه ئاسته نگر نه بیت ئاسته نتر نییه.

مندالان و میرد مندالان، هه ندیک جار سه ره ژن و جوامییرانیش ده بینین به دیار ده نگوره نگ و جوولتهی فیلمی کارتونییه وه، جوولته کردنی بین ده نگی شارلی شاپلن، به سه رسامییه وه ده میان داده پچرن و هه ست له خوین ده برن، خوین له بیرده که ن و له گه ل رووداوه کان ده گۆرتین، پیته که نن، ده تاسین، راده چهن.

په راویز و سه رچاوه کان:

- ۱- شه رمین عه بدوللا رواندزی، و. له عه ره بییه وه: «کن ده توانی هه نگوین بخوات» نامیلکهی «راستگۆبی»، زنجیره کتیبی مندالان، ژ: (۴۸)، چ یه که م (۲۰۰۸) چاپخانهی رۆشنییری، ههولیتیر.
- ۲- مندالانی سهردهم، گۆفاری مندالان، (۲۰۰۸) ژ: ۱۷ لاپه ره کانی: (۱۰، ۱۱، ۱۳، ۳۷). و. رۆشنییری، سلیمانی.
- ۳- شه رمین عه بدوللا رواندزی، (۲۰۰۸) و. له عه ره بییه وه: «کن ده توانی هه نگوین بخوات» نامیلکهی «راستگۆبی»، زنجیره کتیبی مندالان، ژ: (۴۸)، چ: ۱: چاپخانهی رۆشنییری، ههولیتیر.
- ۴- گۆفاری زرتیموک، (۲۰۰۷) ژ: ۱۷، ل ۸، دهۆک.
- ۵- گۆفاری مندالانی سهردهم، (۲۰۰۷) ژماره ۷ ل ۳۳ دیری، سلیمانی.
- ۶- گۆفاری هیلانهی مندالان. ژ ۹۳ ل ۱۴، ههولیتیر.
- ۷- گۆفاری سهردهم، (۲۰۰۷) ژ ۷ ل ۳۸ - ۴۱، و. رۆشنییری سلیمانی.
- ۸- عه بدوللا هممه لاو (۲۰۰۷) چیروکه کانی به ره له خه وتن، و. له سویدییه وه، ل: ۱۰، خانهی سمۆره، سلیمانی.
- ۹- هممان سه رچاوه، ل: ۸۴ - ۱۰۸.